

2018-094

Archeologienota Deinze Markt site Vandercruyssen

Programma van Maatregelen

Bert ACKE en Maarten BRACKE

20-7-2018

1. Gemotiveerd advies

De archeologienota kadert in het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013. Naar aanleiding van een geplande aanvraag voor een omgevingsvergunning voor stedenbouwkundige handelingen te Deinze Markt (provincie Oost-Vlaanderen), gelegen binnen de afgebakende archeologische zone van de historische stadskern van Gent, waarbij de totale oppervlakte van de betrokken percelen 300m² of meer bedraagt en de bodemingrepen groter zijn dan 100m², dient de initiatiefnemer een archeologienota toe te voegen aan de vergunningsaanvraag. De archeologienota dient opgemaakt te worden onder supervisie van een erkend archeoloog.

Het plangebied is 2503m² groot en kent een L-vorm. In het westen grenst het aan de Markt, in het oosten aan de Kaaistraat. Het behelst de woningen Markt 13, 15, 17 en 19, de achterliggende tuinen van Markt 17 en 19, het tuingebouw/garage van Markt 19, het grote industrieel pand gelegen aan de Kaaistraat 6 (momenteel leegstaand), en de achterbouwen/binnenkoertjes van woningen Markt 7 en 9. Woningen Markt 13, 15, 17 en 19 zijn volledig onderkelderd tot op een diepte van 2,30 tot 2,90m onder maaiveld. Deze kelders zijn allemaal van recente (20ste-eeuwse) oorsprong. De andere gebouwen die deel uitmaken van het plangebied zijn niet onderkelderd. Het noordelijke deel van het fabrieksgebouw kent een betonnen skeletbouw.

Het plangebied is gelegen in de stadskern van Deinze, net ten oosten van de Markt en ten noorden van de Onze-Lieve-Vrouwekerk, die mogelijk teruggaat tot de 9de eeuw. Rond deze kerk lag lange tijd een groot kerkhof, de kans is niet onbestaande dat dit zich uitstreckte tot in het plangebied; er zijn echter geen bronnen gekend die dit kunnen staven. Ten noordwesten bevond zich tussen 1423 en 1792 de stadshal op de markt, grenzend aan de noordzijde van het plangebied werd in 1840 het huidige stadhuis gebouwd op de plek van een 14de-eeuwse herberg. Aan de overzijde van de Kaaistraat, die de oostgrens van het plangebied vormt, was lange tijd een hospitaalcomplex gelegen (nu een school) dat teruggaat tot de 12de eeuw. Het plangebied zelf was volgend cartografische bronnen aan de zijde van de Markt zeker al bebouwd in het midden van de 17de eeuw, met ten oosten ervan een open zone, vermoedelijk in gebruik als tuin. Langs de Kaaistraat was op dat moment vermoedelijk nog geen bebouwing aanwezig. Een kaart uit 1694 geeft op de tuinzone twee noordzuid georiënteerde gebouwen, kazernes, weer. Deze komen mogelijk overeen met enkele gebouwtjes op deze plek die zijn aangeduid op de Ferrariskaart uit ca. 1777. Op de kaarten uit het midden van de 19de eeuw zijn deze gebouwtjes niet meer te zien, op dat moment verschijnt echter wel een huizenrij aan de Kaaistraat. Deze huizenrij is momenteel niet meer bewaard, ze verdween door het oprichten van een tabaksfabriek in 1872 en de uitbreiding ervan in 1937. De oude huizen aan de Markt werden vanaf eind 19de-begin 20ste eeuw afgebroken en volledig vervangen door nieuwe gebouwen, inclusief diepe kelders over de volledige oppervlakte van de woningen. Op de luchtfoto van 1971 is de huidige situatie reeds afgebeeld, sinds dan zijn er geen veranderingen meer waar te nemen aan het gebouwenbestand. De bestaande kelders van de huizen aan de Marktzijde hebben op deze plek voor een zeer grondige verstoring gezorgd, de kans is zeer klein dat er onder de keldervloeren nog archeologische restanten van bijvoorbeeld (post)midleeeuwse bebouwing bewaard zijn. Er kan een hoog archeologisch potentieel toegekend worden aan het plangebied. Het is gelegen in de stadskern, vlakbij de Onze-Lieve-Vrouwekerk (mogelijk 9de-eeuw) en langsheen de Markt, die een aloude handelsfunctie kent. Het hoge potentieel van de omgeving werd reeds

aangetoond door archeologisch onderzoek van enkele proefputten op de Markt, waarbij onder meer 10de-12de-eeuwse greppels, een 13de-eeuwse poel en een volmideleeuwse occupatielaag werden aangetroffen (de zgn. zwarte laag, die zich beperkte tot een dunne lens die lokaal verstoord werd door recentere ingrepen). In de tuin van Markt 19 werd in 1913 een gepolijste bijl uit het neolithicum als losse vondst gevonden op een diepte van 2,70m.

Een deel van de geplande werken is reeds vergund: sloop woningen Markt 13-19 en tuingebouw Markt 19, en bouwen meergezinwoning; en sloop fabrieksgebouw Kaaistraat 6. Bij de sloop van de gebouwen worden eveneens de bestaande kelders en bodemplaten verwijderd. Deze zijn tamelijk recent van aard (ten vroegste eind 19de eeuw) en hebben geen archeologische waarde. De meergezinwoning wordt zo goed als volledig opgetrokken binnen de begrenzing van de huidige bebouwing Markt 13-19, waarbij de diepste uitgravingen meer dan 1m boven de onderzijde van de huidige kelders komt te liggen. Enkel in de uiterste noordoost- en de zuidoosthoek komen enkele funderingsbalken buiten de grenzen van de huidige bebouwing te liggen. In de tuinzone achter woningen Markt 17-19 zou een funderingsplaat van 30cm diep worden aangelegd als parkeerplek, maar in het kader van de ontwikkeling van het grotere plangebied is het onduidelijk of deze inrichting behouden blijft. Wat er later zal gebeuren op de locatie van de tuinen achter woningen Markt 17-19 en op de locatie van de voormalige fabrieksgebouwen is op heden nog niet gekend. In deze archeologienota wordt uitgegaan van een worst case scenario, zijnde een totale vernieling van een eventueel aanwezig archeologisch bodemarchief.

Het plangebied kent een hoge archeologische verwachting voor wat betreft stedelijke sites vanaf de 9de eeuw tot heden. Er kan een complexe stratigrafie verwacht worden op het terrein. Het is niet uitgesloten dat er menselijke begravingen worden aangetroffen binnen de grenzen van het plangebied. Volgens een kaart uit 1694 bevonden er zich 2 kazernes op de centrale zone. De oude bebouwing langsheen de Markt is vermoedelijk volledig vernield bij het optrekken van de huidige gebouwen met kelders sinds eind 19de-begin 20ste eeuw. Eerder uitgevoerde onderzoeken op de Markt hebben geen potentieel op steentijdsites aangetoond, maar de oude vondst van een gepolijste bijl op het plangebied geeft aan dat dit bij verder vooronderzoek wel een aandachtspunt blijft.

Op basis van enkel het bureauonderzoek kan de aan- of afwezigheid van een archeologische site, en de aard en bewaringstoestand ervan, niet precies aangetoond worden. De kans is bestaande dat een eventuele archeologische site bij toekomstige werken wordt verstoord. Verder vooronderzoek zal ongetwijfeld relevante kennisvermeerdering genereren voor zowel de algemene ontwikkelingsgeschiedenis van de stad Deinze, waarvan de geschiedenis minstens teruggaat tot de 9de eeuw, als voor de historische evolutie van de site zelf. De kosten-baten analyse zal dus positief uitvallen, waardoor een verder vooronderzoek noodzakelijk is. Dit verder vooronderzoek wordt beperkt tot de tuinzone en de zone van de fabrieksgebouwen; ter hoogte van de gebouwen aan de Markt is verder vooronderzoek niet nodig omdat de geplande werken voor de meergezinwoning niet dieper gaan dan de huidige kelders. Aangezien er voor de centrale zone nog geen concrete nieuwbouwplannen gekend zijn, kan bij latere bouwplannen eventueel nog rekening gehouden worden met een behoud in situ indien het verder vooronderzoek de aanwezigheid van een archeologische site aantoot. Het verder vooronderzoek dient uitgevoerd te worden na de reeds vergunde sloopwerken, maar voorafgaand de vergunde nieuwbouwwerken en voorafgaand het opstellen van de bouwplannen voor eventuele latere, nog te vergunnen bouwwerkzaamheden op het plangebied.

Gezien de ligging in een stadscontext, waarbij een complexe stratigrafie verwacht wordt, met het voorkomen van puinpakketten, funderingen, vloeren,... in de bodem, is het uitvoeren van een verder vooronderzoek met ingreep in de bodem door middel van proefputten en -sleuven, de enige relevante onderzoeksmethode om deze site te onderzoeken. De modaliteiten van dit verder vooronderzoek met ingreep in de bodem worden hieronder behandeld.

2. Administratieve gegevens en afbakening

Locatiegegevens: Deinze Markt-Kaaistraat

Lambertcoördinaten onderzoeksgebied: X: 90902,9 en Y: 186278,78; X: 90968,3 en Y: 186336,66

Kadastergegevens: Deinze, afdeling 1, sectie B, percelen 244F, 2244D, 247B, 251C, 253K, 257C, 258E

Het plangebied is 2503m² groot. Hiervan komt het gebied gelegen buiten de bestaande gebouwen Markt 13-15-17-19 (ca. 550m²), die allen volledig onderkelderd zijn, in aanmerking voor verder vooronderzoek. De onderzoekszone is dus ca. 1950m² groot.

Verspreid over het volledige plangebied worden proefputten en -sleuven aangelegd, op enkele strategische plekken waarvan verwacht wordt dat ze representatief zijn voor het totale plangebied.

Figuur 1 Aanduiding van het plangebied op het kadasterplan (bron: geopunt.be).

3. Vraagstelling

Het doel van de onderzoeken is het achterhalen of er op het terrein één of meerdere archeologische sites aanwezig zijn, hoe de stratigrafie in elkaar zit, en te bepalen welke maatregelen dienen te worden genomen voorafgaand aan de verdere ontwikkeling van het projectgebied. Daarnaast kan ook de verstoringsgraad in kaart gebracht worden. Hieronder worden enkele specifieke, niet limitatieve, onderzoeksvragen weergegeven.

- Zijn er archeologische sporen aanwezig? Welke spoorcategorieën komen voor?
- Wat is de bewaringstoestand van de aangetroffen sporen?
- Maken de sporen deel uit van één of meerdere structuren en behoren ze tot één of meerdere periodes?
- Hoeveel archeologische niveaus zijn te onderscheiden, en op welke diepte bevinden deze zich?
- Zijn er sporen aanwezig die in verband kunnen gebracht worden met
  - ➔ de vroeg- en volmiddeleeuwse stadswording van Deinze?
  - ➔ het kerkhof van de Onze-Lieve-Vrouwekerk?
  - ➔ (post)middeleeuwse bebouwing die dateert van voor de huidige inrichting?
  - ➔ de kazernes die afgebeeld zijn op de kaart van 1694?
  - ➔ eerder uitgevoerde archeologische onderzoeken in de nabije omgeving?
- In 1913 werd in de tuin van Markt 19 een gepolijste neolithische bijl aangetroffen als losse vondst op een diepte van 2,70m. Worden er bij het verder vooronderzoek sporen, vondsten en/of bodemlagen aangetroffen die hiermee in verband kunnen worden gebracht? Zo ja, welke zijn de verder te ondernemen stappen om dergelijke steentijdsite op een verantwoorde manier te onderzoeken?
- Zijn er indicaties omtrent artisanale activiteiten of aanwijzingen voor andere functionele eigenschappen?
- Wat is de relatie tussen de archeologische sporen en het landschap?
- Kan een archeologische site uitgesloten worden?
- Wat is de graad van verstoring binnen het plangebied?
- Is een behoud in situ mogelijk, en zo ja, hoe kan dit gerealiseerd worden?
- Is een vervolgonderzoek noodzakelijk, en zo ja, wat is de afbakening en aan welke modaliteiten (strategie, onderzoeksvragen) moet dit voldoen?

4. Plan van aanpak (onderzoeksstrategie, -methode en –technieken)

Uit het verslag van resultaten kwam naar voor dat verder vooronderzoek met ingreep in de bodem door middel van proefputten en -sleuven, gezien de ligging van het plangebied in een stedelijke context met een complexe verticale stratigrafie, de meest aangewezen methode is om het plangebied te onderzoeken. De afbakening van het onderzoeksgebied is te vinden op de boven- en onderstaande figuren. De voorziene onderzoeksmethode moet niet uitgevoerd worden indien de geplande werken alsnog niet zullen plaatsvinden.

Zowel het veldwerk als de verwerking en rapportage van de hieronder beschreven methode dienen te voldoen aan de methodiek zoals beschreven in de Code van Goede Praktijk. Specifiek wordt verwezen naar hoofdstukken 8.6.1 en 8.6.3 van de *Code van Goede Praktijk voor de uitvoering van en rapportering over archeologisch vooronderzoek en archeologische opgravingen en het gebruik van metaaldetectoren (versie 2.0)*. Het onderzoeksdoel is succesvol bereikt indien de vraagstelling gefundeerd kan beantwoord worden.

Volgende configuratie van de werkputten wordt voorgesteld:

- Werkput 1:
  - ➔ Proefsleuf van 47,5 bij 2m, centraal op het plangebied van noord naar zuid.
  - ➔ Deze wordt aangelegd tot op het eerste archeologische niveau.
- Werkput 2:
  - ➔ Proefsleuf van 30 bij 2m, in het noordelijke deel van het plangebied van west naar oost.
  - ➔ Deze wordt aangelegd tot op het eerste archeologische niveau.
- Werkput 3:
  - ➔ Proefsleuf van 25 bij 2m, in het zuidelijke deel van het plangebied van west naar oost.
  - ➔ Deze wordt aangelegd tot op het eerste archeologische niveau.
- Werkputten 4, 5 en 6:
  - ➔ Per proefsleuf wordt minstens 1 proefput van 4 bij 4m aangelegd, die volledig stratigrafisch wordt opgegraven tot op het niveau van de moederbodem.
  - ➔ Indien de natuurlijke ondergrond in stratigrafisch primaire positie in de proefputten niet bereikt kan worden omwille van veiligheidsredenen, dan worden per proefput enkele boringen of sonderingen tot minstens 30cm in de natuurlijke ondergrond in stratigrafisch primaire positie geplaatst om de stratigrafie in kaart te brengen, indien dit relevant is voor het beantwoorden van de onderzoeksvragen.
  - ➔ De positie van de proefputten is vrij te kiezen door de uitvoerende erkende archeoloog, op basis van de gegevens aangetroffen tijdens het aanleggen van de proefsleuven. Om die reden worden de proefputten niet weergegeven op figuur 2.

Figuur 2 Indicatief sleuvenplan, geprojecteerd op het kadasterplan (bron: geopunt.be).

Er wordt in totaal 229m² onderzocht, ofwel 11,74% van de onderzoekbare oppervlakte van het plangebied. Dit is gezien de ligging in stadscontext meer dan voldoende om de onderzoeksvragen te kunnen beantwoorden en een correcte inschatting te maken van het archeologisch potentieel van het plangebied. In de proefputten gebeurt de verdieping naar een volgend vlak gebeurt pas als het bovenliggende vlak geregistreerd en onderzocht werd. Bij de verdieping naar de volgende vlakken wordt zoveel mogelijk getracht om muur- en vloerresten ouder dan de 19de eeuw te behouden. Op die manier kunnen ze bij een eventueel verder onderzoek in een groter geheel geplaatst worden.

Hieronder worden een aantal belangrijke zaken nog eens extra aangehaald, waar tijdens het veldonderzoek en de verwerking de nodige aandacht moet aan besteed worden:

- Potentieel voor steentijdsites;
- Aanwezigheid van vroegmiddeleeuwse sporen;
- Aanwezigheid van menselijke bijzettingen en eventueel scheidingsmuur van het kerkhof;
- Aanwezigheid van volmiddeleeuwse occupatielaag (zgn. zwarte laag);
- Aanwezigheid van kazernegebouwen zoals afgebeeld op de kaart van 1694;
- Aanwezigheid van eventuele oude bebouwing langsheen de Kaaistraat (eventueel daterend van voor de 17de-eeuwse cartografische bronnen);
- Graad van verstoring veroorzaakt door de fabrieksgebouwen;
- Voorstellen voor behoud in situ.

- Randvoorwaarden

Indien de onderzoeksvragen op basis van het voorgestelde werkputtenplan niet afdoende kunnen beantwoord worden, dan kan de uitvoerende erkende archeoloog er tijdens het veldonderzoek voor opteren om extra proefputten of proefsleuven aan te leggen om beter inzicht te krijgen in de aard van de aangetroffen archeologische sporen, of om de aangelegde werkputten te vergroten.

De werkputten worden na het onderzoek terug gedicht. Kwetsbare archeologische sporen (bvb. grafkelders, ovens, vloerniveaus, menselijke begravingen,...) worden afgedekt met geotextiel, waarboven een pakket van 20cm dik aanvulzand wordt gelegd, zodat bij latere uitgravingen duidelijk wordt dat men het archeologische niveau nadert.

5. Gewenste competenties

Het team moet bestaan uit minstens 2 archeologen waarbij minstens één van de archeologen ten minste 220 werkdagen veldervaring heeft met onderzoek van sites met complexe stratigrafie in stadskern. Beide archeologen hebben minstens 20 werkdagen veldervaring met prospectieonderzoek in stedelijke context. Minstens 1 van de archeologen heeft een gedegen kennis van (post)middeleeuws aardewerk.

6. Voorziene afwijkingen ten aanzien van de Code van Goede Praktijk

Er zijn geen voorziene afwijkingen.